

Приходько Сергій Миколайович
 Ільченко Алла Михайлівна
 Макарець Світлана Володимирівна

Політична система України у контексті багатокomпонентних класифікацій

УДК 321.01(477)
 DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-5.11>

Приходько Сергій Миколайович
 кандидат політичних наук, доцент,
 доцент кафедри гуманітарних
 і соціальних дисциплін
 Полтавського державного аграрного
 університету
 вул. Г. Сковороди, 1/3, Полтава, Україна

Ільченко Алла Михайлівна
 кандидат педагогічних наук, доцент,
 доцент
 кафедри гуманітарних і соціальних
 дисциплін
 Полтавського державного аграрного
 університету
 вул. Г. Сковороди, 1/3, Полтава, Україна

Макарець Світлана Володимирівна
 кандидат історичних наук, доцент,
 доцент кафедри гуманітарних
 і соціальних дисциплін
 Полтавського державного аграрного
 університету
 вул. Г. Сковороди, 1/3, Полтава, Україна

У статті проаналізовані основні багатокomпонентні класифікації політичних систем, визначені основні критерії для їх розподілу. Вони мають переваги над лінійними класифікаціями, оскільки використовують для порівняльного аналізу кілька критеріїв, які повною мірою дозволяють розкрити зміст політичних систем на практичних прикладах.

Використання багатокординатних типологій зумовлене насамперед практичними політичними процесами. Лінійні типології виходили з двомірної характеристики політичних систем (демократичні – недемократичні). У процесі численних політичних трансформацій світ став складнішим. Лінійна типологія не відповідала новим реаліям. У багатокomпонентних типологіях кількість інституціональних критеріїв була суттєво збільшена, що дало можливість наблизити теоретичні моделі політичних систем до конкретних практичних прикладів. Найбільш важливими серед них є: культурні цінності, які сповідує суспільство, механізми формування влади, принципи взаємодії між владою і суспільством, рівень участі громадян у політичних процесах, особливості структури суспільства, зокрема рівень його фрагментації.

Багатокomпонентна типологізація дозволила врахувати масові трансформаційні перетворення в різних країнах і визначити такі моделі, які враховували перехідні форми. В таких країнах не були сформовані стабільні демократичні режими. Їм повністю відповідала модель конкуруючої олігархії. Для неї характерні такі ознаки, як: конкурентна боротьба за владу між загалом рівноправними олігархічними об'єднаннями, реальна можливість участі у політичних процесах тільки впливових осіб, відсутність у громадян можливостей для політичної участі.

Категорія «конкуруюча олігархія» є найбільш адекватною для характеристики політичної системи України. Для такої характеристики українські вчені використовують поняття «кланово-олігархічна система». Її визначальними ознаками є нерівність доступу до ресурсів влади, використання неправових засобів зміцнення впливу (корупція); відсутність демократичних форм зв'язку між владою і громадянами. Владні та інші ресурси неподільно належать вузькому правлячому угрупованню (правлячому класу). Також Україна є типовим зразком багатоскладової країни з високим рівнем ідеологічної фрагментації. Суспільні розколи позначаються на політичних процесах. Водночас рівень громадської активності в Україні є досить високим.

Аналіз теоретико-методологічних підходів до дослідження типів політичних систем і зіставлення з ними української політичної системи дає підстави стверджувати, що процес її функціонування має свої специфічні властивості, які демонструють можливі варіанти посттоталітарних трансформацій.

Ключові слова: порівняльний аналіз, політична система, багатокординатна класифікація, поліархія, конкуруюча олігархія, консоціальна демократія.

Вступ. Порівняльний аналіз є важливим методологічним принципом наукового дослідження політичної науки. Він спрямований на виконання важливої функції із систематизації різних політичних явищ, процесів, об'єктів, що дозволяє чітко розмежовувати їх головні і другорядні властивості. Метод порівняльного аналізу побудований на здійсненні типологізації політичних об'єктів, явищ, процесів. Особливо значущості набуває його використання для дослідження політичних систем. Дослідники у галузі порівняльної політології розробили різні критерії для цього. Наявні багатокomпонентні типології дозволяють визначити теоретичні моделі політичних систем, в яких враховані найбільш значущі характеристики практичних прикладів конкретних країн.

Особливо актуальною є багатокomпонентна типологія для аналізу політичної системи сучасної України, яка вже тривалий час перебуває в процесі трансформації.

Мета статті – розкрити зміст основних багатокomпонентних класифікацій політичних систем та визначити шляхом порівняльного аналізу сутнісні характеристики політичної системи сучасної України.

Завдання – проаналізувати основні типи політичних систем згідно з багатокomпонентними типологіями; з'ясувати особливості нинішнього етапу розвитку політичної системи України на основі визначення базових критеріїв зазначених класифікацій.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали координатні багатокomпонентні типології політичних систем, розроблені американськими політологами Р. Далем, Ч. Ендрейном та А. Лейпхартом. Спільною рисою їхніх підходів є відмова від лінійного принципу розподілу політичних систем (демократичні – недемократичні), які суттєво обмежують можливості їх вивчення. Серед основних кри-

теріїв, на основі яких побудовані ці типології, слід відзначити такі: культурні цінності, принципи взаємодії між політичними елітами, між владою і суспільством, особливості структури суспільства. Такі методичні принципи дали змогу здійснювати повноцінний порівняльний аналіз політичних систем на практичних прикладах конкретних країн.

Результати. Порівняльний аналіз створив для політичної науки загалом та її окремих галузей зокрема нові перспективи для дослідження. Порівнюючи розвиток політичних процесів, діяльність політичних інститутів, ми виявляємо нові тенденції і поглиблюємо свої знання про властивості політичної сфери різних країн. «Порівняння являє собою методологічне ядро наукового дослідження політики. Компаративний аналіз допомагає нам напрацювати пояснення і перевірити адекватність теорій, що розкривають механізми політичних процесів і здійснення політичних змін» [1, с. 70]. Порівняльні методи у політології мають свою специфіку. Їх застосування спирається на дослідження і подальшому зіставленні практичних прикладів. Тому дуже важливо дотримуватися фундаментальних принципів порівняльного аналізу у політичній науці. Найбільш важливим з них є «перевірка теорій і гіпотез шляхом застосування певних правил аналізу до даних, отриманих у результаті спостережень і інтерпретації цих спостережень у суворо визначених умовах» [7, с. 24]. Особливо це стосується політичної системи, оскільки це досить комплексне і багатоаспектне поняття.

Для кращого розуміння сутності, упорядкування і визначення найбільш важливих характеристик наявних політичних систем необхідно зробити їх типологізацію. «Під типологізацією розуміється метод пошуку стійких сполучень ознак досліджуваних об'єктів, що дозволяє розподілити їх за відносно однорідними групами. Результатом типологізації виступає типологія, тобто розподіл досліджуваних об'єктів за відносно однорідними групами» [11, с. 163]. Особливо важливим її застосування є у процесі «пізнання систем, що еволюціонують, до яких належить і політична система» [11, с. 164]. Функціональне призначення типології полягає в тому, що вона розмежовує головні і другорядні властивості об'єктів, що досліджуються, сприяє поглибленню знання про об'єкт шляхом його порівняння з подібними.

Найбільш адекватною типологією для порівняння саме політичних систем, на думку авторів, є багатовимірні координатні типології. Їхні переваги полягають у тому, що для порівняльного аналізу вони використовують кілька критеріїв, які повною мірою дозволяють розкрити зміст політичних систем на практичних прикладах.

Серед таких типологій слід відзначити роботи Роберта Дала, Аренда Лейпхарта, Чарльза Ендрейна.

Р. Даль у роботі «Поліархія: участь і опозиція» критерієм для свого варіанту класифікації політичних систем запропонував їх зіставлення з демократичною моделлю, «за якої можливі опозиція, конкуренція чи змагальність між урядом та його опонентами». Також вона базується на «безперервній здатності уряду реагувати на уподобання своїх громадян» [4, с. 6]. Демократія вченим розглядалася як певна теоретична конструкція, якої у чистому вигляді не існує. Але саме вона може бути використана як основа для розрізнення вже практичних політичних систем.

Головними сутнісними характеристиками (координатами) демократії саме у зазначеному контексті Р. Даль визначив такі. Першою є ступінь лібералізації системи, яка характеризується можливостями політичної діяльності опозиції, зокрема щодо публічного оскарження політичного курсу (public contestation), політичної конкуренції у боротьбі за владу. Але при цьому вчений робить застереження, що така участь опозиції не підтверджує достатній рівень демократичності режиму. Оскільки уряд частково може надавати відповідні права опозиції, проте без помітного впливу на нього. Друга – це рівень включеності (inclusiveness) громадян у політичне життя. Насамперед це стосується їхньої реальної участі «у контролі і публічному оскарженні дій уряду» [4, с. 9]. «Інакше кажучи, перший критерій пояснює, які можливості для участі і політичної діяльності опозиції існують, а другий – в який спосіб ці можливості можуть практично реалізовуватися» [12, с. 43].

Отже, різні поєднання і співвідношення цих компонентів дають змогу розмежувати різновиди політичних систем, уже більше наближених до реальних прикладів. На цій підставі вчений розрізняє такі типи політичних систем.

Закрита гегемонія характеризується фактичною відсутністю (або значним обмеженням) опозиції, політичної конкуренції та політичної участі. У громадськості відсутні будь-які реальні важелі впливу на владу і на політичні процеси загалом. За умов режиму *гегемонії* громадяни мають певні можливості щодо політичної участі, зокрема, у виборах. Але внаслідок відсутності справжньої конкуренції та значного обмеження прав опозиції така включеність більшою мірою має формальний характер, а участь не забезпечує суттєвих можливостей «публічного оскарження політичного курсу» [4, с. 9].

Режим конкурентної олігархії передбачає досить високий рівень конкуренції олігархічних угруповань у боротьбі за владу. Ті з них, які належать до опозиційного табору, не обмежені у своїх правах і мають реальні шанси на перемогу. При цьому рівень участі громадськості у політичному житті є низьким. Громадяни обмежені можливостями лише електоральної участі і не можуть після

виборів хоч якось контролювати дії влади. І нарешті, *поліархія*. Даль віддавав перевагу саме цьому терміну перед демократією. Вона характеризується «процесами розширення народної участі та лібералізації, тобто такими, що забезпечують високий ступінь включеності та значною мірою є відкритими для публічного оскарження» [4, с. 14].

Інший варіант багатокомпонентної типології запропонував американський політолог Ч. Ендрейн. При цьому він виходив з точки зору, що «політична система функціонує як певний спосіб «виробництва політик». Це засіб вироблення та втілення в життя рішень, що впливають на суспільство загалом» [14, с. 19]. Зокрема, його класифікація побудована на визначенні різних принципів перебігу цих процесів. Їх основу становлять аспекти, на підставі яких учений класифікував політичні системи: «1) культурні цінності, що формують політичні завдання; 2) влада, якою володіють структури, у тому числі уряди, партії, соціальні об'єднання всередині країни та іноземні інститути для впливу на процес; 3) поведінка політиків та рядових членів суспільства» [14, с. 19–20].

Використовуючи ці аспекти, вчений виокремив такі типи політичних систем.

1. *Племінні системи* являють собою бездержавні суспільства. Дистанція між правлячими і керованими дуже незначна. Правління має розрізнений децентралізований характер. Політичні рішення ухвалювалися колективно шляхом пошуку консенсусу. Відсутність уніфікованих правил гри, диференційованих політичних ролей стримує становлення окремих груп інтересів та розвиток політичної конкуренції.

2. У *бюрократично-авторитарних системах* держава здійснює суворий контроль за соціальними групами. Окремі особи практично не мають змоги протистояти владі. Суспільство повністю підпорядковане бюрократичному апарату і усунуте від політичної участі. Політичні процеси пов'язані виключно із суперництвом між окремими угрупованнями всередині правлячої партії і державного апарату.

3. *Погоджувальні системи* реалізують плюралістичну модель. Відстань між політичними лідерами і пересічними громадянами незначна. Громадяни активно і добровільно беруть участь у політиці, реалізують свої права і свободи через розгалужену мережу груп інтересів. У такій системі допускаються легітимні конфлікти інтересів, вільна конкуренція у боротьбі за владу. Головною метою політичного розвитку країни є досягнення консенсусу, оскільки це відповідає інтересам народу. Сама політика є максимально прозорою.

4. *Мобілізаційні системи* ототожнюються з централізованою бюрократичною державною владою. Між правителями та керованими – велика політична дистанція. Групи інтересів мають незначні автономні права. Влада визначає дозволені форми

громадської активності, які у більшості спрямовані на підтримку її діяльності. Офіційно проголошуючи головним пріоритетом захист народних інтересів, державна бюрократія насправді піклується про власні, намагаючись за будь-яких обставин зберегти свої позиції. Для цього вона прагне тримати народ у стані постійної мобілізованості для реалізації певних завдань, нав'язуючи йому певні безальтернативні цінності [14, с. 20–24].

У рамках погоджувальної системи Ендрейн виділив конкурентну олігархію і плюралістичну демократію. Їхньою спільною рисою є наявність легітимної групової конкуренції. А відмінності пов'язані з рівнем залучення громадян до різних форм політичної участі. В конкурентній олігархії участь у політичних процесах беруть лише впливові постаті. «Плюралістична демократія включає в процес прийняття політичних рішень якомога більше груп. Вона «функціонує в умовах більш розвиненої рольової спеціалізації та ширшої участі мас у політиці» [14, с. 73].

А. Лейпхарт класифікує політичні системи з огляду на проблеми соціально-економічної та соціокультурної диференціації суспільств. Зокрема, враховується вплив таких відмінностей на функціонування політичних систем. Його типологія побудована на поєднанні таких координатних вимірів. як: 1) структура суспільства – однорідна чи багатоскладова і 2) поведінка політичних еліт – співпраця чи протистояння» [6, с. 143]. На цій підставі вчений розподіляє демократичні політичні системи таким чином.

Деполітизовані демократії присутні в країнах з однорідною структурою суспільства, а взаємодія еліт здійснюється на основі співробітництва. Ідеологічні суперечності не мають системного характеру і не позначаються на політичних процесах, зокрема, пов'язаних з прийняттям рішень [6, с. 143].

Консоціальні (спільні) демократії властиві для багатоскладових суспільств зі значною ціннісною фрагментацією і багатоманітними субкультурами. Еліти прагнуть до співробітництва з огляду на такий стан. Повага до ідеологічного плюралізму з боку політиків та рядових громадян забезпечує цілісність суспільства. Щоправда, у такому суспільстві треба постійно утримувати баланс інтересів. Невеликий перекіс може спричинити дестабілізацію і дезінтеграцію у ньому.

Доцентрові демократії, вважає А. Лейпхарт, є певним аналогом англо-американського типу. Суспільство за своєю структурою і сповідуваними культурними цінностями загалом є гомогенним. Відносини між владою та опозицією хоча і відбуваються у формі досить гострої конкуренції, але не порушують суспільної стабільності.

За цією ж логікою *відцентрові демократії* є порівнюваними з континентально-європейським

типом політичних систем. Ця модель є характерним прикладом нестабільної неефективної демократії. Її найбільш показовою ілюстрацією вчений вважає Четверту республіку у Франції. Ідеологічно-ціннісна фрагментація суспільства повністю відображається на конфліктних взаєминах політичних еліт [6, с. 147–152].

Розглянуті типи політичних систем дають змогу зробити докладний аналіз сутнісних характеристик політичної системи України. Політична система сучасної України являє собою досить складне утворення. Для визначення її сутнісних характеристик, згідно із зазначеними вище класифікаціями, потрібно з'ясувати насамперед основні інституційні критерії. Найбільш значущими є «конституційний порядок як принципи і порядок здійснення влади; спосіб і порядок формування представницьких органів державної влади; роль груп інтересів та груп тиску у політичному процесі; правовий статус особистості, стан і гарантії прав та свобод людини, ЗМІ, політичних свобод» [5, с. 139]. Виходячи із наведених вище класифікацій, окремо слід відзначити рівень політичної конкуренції, статус опозиції, політичну участь громадян.

На нинішньому етапі свого розвитку політична система України перебуває на етапі трансформації, яка має перманентний характер.

Більшість вітчизняних дослідників характеризує її як кланово-олігархічну. Найбільш показовим є відповідне визначення О. Бабкіної. «Це система, в якій влада зосереджена в руках вузького кола осіб (олігархів), які пов'язані між собою неформальними відносинами і відповідає не державним, а їхнім особистісним інтересам». «Основні риси кланово-олігархічної політичної системи: нерівність доступу до ресурсів влади, використання неправових засобів зміцнення впливу (корупція); наявність особистих зобов'язань та общинної солідарності між «патроном» та «клієнтом»; відсутність демократичних форм зв'язку між владою і громадянами» [9, с. 177].

У кланово-олігархічних системах привілейований статус зумовлюється наближеністю до влади. Владні та інші ресурси неподільно належать вузькому правлячому угрупованню (правлячому класу). Він повністю зосереджує у своїх руках важелі політичного впливу. Політичні інститути, які покликані представляти інтереси громадськості, також є інструментом висловлення інтересів інших кланових об'єднань. Українські політичні партії більшою мірою представлені «квазіпартіями». «За кланово-олігархічного режиму вони здебільшого перетворюються на субінститут («псевдоінститут»), який хоча й закріплений юридично, але артикулює інтереси фінансово-промислових груп (ФПГ)» [5, с. 158].

Навіть опозиційні партії також повністю включені в кланово-олігархічну систему. І тому боротьба за

владу насправді є лише імітацією політичної конкуренції. Головною метою цих політичних процесів є забезпечення максимального представництва інтересів ФПГ у владі. Всі зміни моделей виборчих систем, зменшення і збільшення прохідних балів переслідували саме таку мету. При цьому слід констатувати факт, що загалом основні ФПГ мають рівні можливості щодо використання необхідних електоральних ресурсів.

Форми і можливості політичної участі громадян цілком вписуються в рамки і кланово-олігархічної системи та похідних від неї патронажно-клієнтелістських взаємин між владою і суспільством. «Українська держава відіграє роль патрона щодо свого колективного клієнта – населення: патрон обдаровує і захищає своїх клієнтів в обмін на лояльність і підтримку» [5, с. 161]. При цьому слід констатувати дещо парадоксальний факт, що українське суспільство погоджується на такий стан речей, легітимізуючи тим самим фактичну владу фінансово-промислових груп.

Ще одним важливим аспектом, який значною мірою впливає на функціонування політичної системи нашої країни, є ціннісно-ідеологічна неоднорідність українського суспільства. Ця тенденція має свій досить тривалий прояв у результатах виборів. У ґрунтовному дослідженні Центру Разумкова [10] визначені такі основні суспільні поділи, як: соціально-економічний та соціокультурний.

Соціально-економічна шкала відображає підтримку активного державного регулювання в економіці та покладання на державу відповідальності за добробут усіх громадян (ліві переконання) або ж підтримку ліберальної економічної політики, покладання на підприємницьку ініціативу та ринкові механізми (праві переконання). *Соціокультурна шкала* відображає орієнтацію на російсько-радянський проєкт (проросійські переконання) або ж підтримку українського національного проєкту (національно-патріотичні переконання) [10, с. 14].

Вказані характеристики електорального поля сучасної України, на думку авторів, дають підстави вважати концепцію А. Лейхарта актуальною для характеристики політичної системи України, оскільки наша країна є неоднорідною у соціально-економічному і соціокультурному контекстах. До речі, ця тенденція підтверджується протягом тривалого часу [10, с. 15].

Отже, докладна характеристика політичної системи України можлива за умов застосування декількох підходів. Відповідно до класифікацій Р. Даля та Ч. Ендрейна її тип характеризується як модель конкуруючої олігархії. З точки зору багатоскладовості українського суспільства та конфліктності у відносинах між політичними елітами його доцільно визначити як відцентрову демократію.

Висновки. Багатокомпонентні координатні типології дають змогу визначити змістову сутність

політичних систем у різноманітних проявах. Вони докладно розкривають механізми політичних відносин різних рівнів. Враховуються взаємодія між політичними елітами, звичайними громадянами, особливості структури суспільств у соціальному і ціннісному контекстах. Важливе місце належить принципам формування і реалізації влади, її взаємодії із суспільством.

Використання саме багатокомпонентних типологій дає змогу точніше визначити специфіку політичної системи сучасної України. На увагу заслуговує модель конкуруючої олігархії за класифікаціями Р. Даля та Ч. Ендрейна. Вона передбачає досить високий рівень змагальності у боротьбі за владу між конкуруючими олігархічними угрупованнями. Причому вони мають загалом рівні можливості у цій боротьбі. Класифікація А. Лейпхарта ґрунтується на аналізі структури суспільства. Вчений принципово розмежовує політичні системи, які функціонують в однорідних та багатоскладових суспільствах.

Такі підходи є доцільними для аналізу політичної системи України. Вітчизняні вчені характеризують її як кланово-олігархічну, як певний різновид конкуруючої олігархії. Але все-таки треба зробити певне застереження. Рівень політичної активності громадян України є значним навіть в умовах олігархічної системи. Тому політична система нашої країни не повністю «вписується» в рамки зазначених класифікацій. Підвищений рівень такої активності має суттєвий вплив на політичні процеси. Хоча не завжди він має конструктивний характер. Тому необхідно впроваджувати механізми більш тісної взаємодії між владою і суспільством під час підготовки та ухвалення рішень з найбільш значущих питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор. Москва : Аспект Пресс, 2002. 537 с.
2. Бакиров В.С., Сазонов Н.И. Сравнительная политика. Основные политические системы современного мира. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2005. 592 с.
3. Бевз Т.А. Особливості трансформації політичної системи України (1991–2021 рр.). *Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми*. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 177–251.
4. Даль Р.А. Полиархия: участие и оппозиция / пер. с англ. С. Деникиной, В. Баранова. Москва : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики. 2010. 288 с.
5. Зеленко Г. Траектория трансформации политического режима в Украине за роки незалежності: демократія vs олігархічна клановість. *Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми*. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 139–176.

6. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование. Москва : Аспект Пресс, 1997. 143 с.

7. Мангейм Дж.Б., Рич Р.К. Политология: Методы исследования. Москва : Издательство «Весь Мир», 1997. 544 с.

8. Мацеевский Ю. В ловушке гибридности: политический режим в Украине после революции 2014 года. *Полис*. 2018. № 1. С. 96–115.

9. Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори). *Енциклопедичний словник-довідник / За заг. ред. Н.М. Хоми*. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с.

10. Партійна система України після 2019 року: особливості та перспективи розвитку. Київ : Центр Разумкова. 2020. 104 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_part_sistem.pdf.

11. Сморгунов Л.В. Сравнительная политология : учебник для вузов. Стандарт третьего поколения. Санкт-Петербург : Питер, 2012. 448 с.

12. Фісун О. Типології політичних систем: основні підходи. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 39–50.

13. Шайгородський Ю. Особливості здійснення суспільно-політичних реформ в Україні. *Політика суспільних реформ: стратегія, механізми, ресурси* : збірник наукових праць / за ред. О.О. Рафальського, О.М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. С. 111–142.

14. Эндрейн Ч.Ф. Сравнительный анализ политических систем. Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования. Москва : Издательский дом «ИНФРА-М», Издательство «Весь Мир», 2000. 320 с.

REFERENCES:

1. Almond, H., Pauell, Dzh., Strom, K., Dalton, R. (2002). *Sravnitel'naya politologiya segodnia: myrovoi obzor*. Moskva: Aspekt Press. 537 s. [in Russian].
2. Bakirov, V.S., Sazonov, N.I. (2005). *Sravnitel'naia politika. Osnovnyie polytycheskie sistemy sovremennogo mira*. Kharkov: KhNU imeni V.N. Karazina. 592 s. [in Russian].
3. Bevz, T.A. (2021). *Osoblyvosti transformatsii politychnoi systemy Ukrainy (1991–2021 rr.)*. Politychnyi protses u nezalezhnii Ukraini: pidsumky i problemy. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. S. 177–251.
4. Dal, R.A. (2010). *Poliarkhyia: uchastiie i oppozitsiia / per. s angl. S. Denikinoi, V. Baranova*. Moskva: Izd. dom Gos. un-ta – Vysshei shkoly ekonomiki. 288 s. [in Russian].
5. Zelenko, H. (2021). *Traiektoriya transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini za roky nezalezhnosti: demokratiya vs oliharkhichna klanovist*. Politychnyi protses u nezalezhnii Ukraini: pidsumky i problemy. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. S. 139–176.
6. Leiphart, A. (1997). *Demokratiia v mnogostavnykh obshchestvakh: sravnytelnoie issledovaniie*. Moskva: Aspekt Press. 143 s. [in Russian].
7. Manheim, Dzh.B., Rich, R.K. (1997). *Politologiya: Metody issledovaniia*. Moskva: Izdatelstvo "Ves Mir". 544 s. [in Russian].

8. Matsyevskiy, Yu. (2018). V lovushke gibridnosti: politicheskii rezhym v Ukraine posle revoliutsii 2014 goda. Polis. No. 1. S. 96–115 [in Russian].

9. Novitnia politychna leksyka (neolohizmy, okazionalizmy ta inshi novotvory). Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk. (2015) / Za zah. red. N.M. Khomy. Lviv: "Novyi Svit – 2000". 492 s.

10. Partiina systema Ukrainy pislia 2019 roku: osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku. (2020). Kyiv: Tsentrazumkova. 104 s. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_part_sistem.pdf.

11. Smorgunov, L.V. (2012). Sravnitelnaia politologiya: Uchebnik dlia vuzov. Standart tretego pokoleniya. Sankt-Peterburg: Piter. 448 s. [in Russian].

12. Fisun, O. (2005). Typolohii politychnykh system: osnovni pidkhody. Politychnyi menedzhment. No. 5. S. 39–50.

13. Shaihorodskiy, Yu. (2018). Osoblyvosti zdiisnennia suspilno-politychnykh reform v Ukraini. Polityka suspilnykh reform: stratehiia, mekhanizmy, resursy. Zbirnyk naukovykh prats / za red. O.O. Rafalskoho, O.M. Maiborody. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. S. 111–142.

14. Endrein, Ch.F. (2000). Sravnitelnyi analiz politicheskikh sistem. Effektivnost osushchestvleniya politicheskogo kursa i sotsialnye preobrazovaniya. Moskva: Izdatelskii dom "INFRA-M", Izdatelstvo "Ves Mir". 320 s. [in Russian].

The political system of Ukraine in the context of multicomponent classifications

Prykhodko Serhii Mykolaiovych

PhD, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Humanities and Social Disciplines
Poltava State Agrarian University
H. Skovorody str., 1/3, Poltava, Ukraine

Ilchenko Alla Mykhailivna

PhD, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Humanities and Social Disciplines
Poltava State Agrarian University
H. Skovorody str., 1/3, Poltava, Ukraine

Makarets Svitlana Volodymyrivna

PhD, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Humanities and Social Disciplines
Poltava State Agrarian University
H. Skovorody str., 1/3, Poltava, Ukraine

In the article the main multicomponent classifications of political systems, identifies the main criteria for their distribution were analyzed. They have advantages over linear classifications because they use several criteria for comparative analysis, which fully reveal the content of political systems on practical examples.

The use of multi-coordinate typologies was primarily conditioned by practical political processes. Linear typologies were based on a two-dimensional characterization of political systems (democratic – undemocratic). During the process of numerous political transformations, the world has become more complex. The linear typology did not correspond to the new realities. In multicomponent typologies, the number of institutional criteria was significantly increased, which made it possible to approach theoretical models of political systems closer to specific practical examples. The most important ones among them are: cultural values professed by society, mechanisms of power formation, principles of interaction between government and society, the level of citizen participation in political processes, the structure of society, in particular the level of its fragmentation.

Multicomponent typology made it possible to take into account mass transformational transformations in different countries and to identify such models that took into account transitional forms. Stable democratic regimes have not been established in such countries. The model of a competing oligarchy completely corresponded to them. It is characterized by the following features: competition for power between generally equal oligarchic associations, only influential people have a real opportunity to participate in political processes, the lack of opportunities for citizens to participate in politics.

The category of "competing oligarchy" is the most adequate to characterize the political system of Ukraine. For this characteristic, Ukrainian scholars use the concept "clan-oligarchic system". Its defining features are inequality of access to government resources, the use of illegal means of strengthening influence (corruption); lack of democratic forms of communication between the government and citizens. Power and other resources inseparably belong to a narrow ruling group (ruling class). Ukraine is also a typical example of a multifaceted country with a high level of ideological fragmentation. Social divisions affect political processes. At the same time, the level of public activity in Ukraine is quite high.

The analysis of theoretical and methodological approaches to the study of types of political systems and comparison with them of the Ukrainian political system give grounds to claim that the process of its functioning has its own specific properties, which demonstrate possible options for post-totalitarian transformations.

Key words: comparative analysis, political system, multi-coordinate classification, polyarchy, competing oligarchy, consocial democracy.